

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN ADOLESCENTS IN MUSIC LESSONS

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Mykhailo Kisiuk¹
Nataliia Huralnyk²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-672-0-30>

Обрана тематика є важливою складовою навчання музики підлітків, оскільки на мистецьких заняттях у закладах загальної середньої освіти більш затребуваними підлітками є твори музичного мистецтва, що більш доступні молоді завдяки популярним сучасним засобам споживання мистецьких творів. Класичні твори, які є носіями глибокого емоційно-чуттєвого змісту, що закладений їх авторами в художньо-естетичні та емоційно-образні концепції, часто залишаються поза увагою молоді. Натомість їх значення у процесі формування емоційного інтелекту підлітків має неоціненне значення.

Педагогічною наукою накопичено необхідні знання, практичний досвід формування у підлітків основ емоційно-образного мислення, що є складним пізнавальним процесом, який базується на інтонаційній основі та розкривається у творчості, виконанні й сприйнятті. Фундаментальний внесок у теорію музичного мислення зробили В. Москаленко, С. Науменко [3]; художньо-образного та інтонаційного мислення, що доводить необхідність у розвитку особистості звернення до образно-емоційної сфери її свідомості О. Полатайко [4]; П. Довгань, Г. Побережна [1], образно-емоційної пам'яті «як процесу запам'ятовування образів через пропускання людиною їх крізь призму емоцій» Т. Дуткевич [2], що складають змістові структурні компоненти емоційного інтелекту.

Означені роботи створили підґрунтя для подальшого вивчення та дослідження умов формування емоційного інтелекту підлітків у процесі музичного навчання. Висловлене спонукає запропонувати власний варіант вирішення цієї складної, цікавої та необхідної задачі за рахунок

¹ Dragomanov Ukrainian State University, Ukraine

² Dragomanov Ukrainian State University, Ukraine

визначення необхідного педагогічного впливу на формування музично-емоційного інтелекту підлітків.

Мета нашого дослідження визначити педагогічні умови формування структурних елементів емоційного інтелекту підлітків у процесі вивчення запропонованих класичних музичних творів.

Проаналізовані та усвідомлені теоретичні висновки складають методологічну основу дослідження емоційного інтелекту підлітків та уможливають формування його основних складових.

Так, за теоретичними висновками учених, «інтелектуальні почуття – почуття, які спричиняються мислительною діяльністю (допитливість, впевненість, сумнів)» [3, с. 365]. Структуру емоційного інтелекту можна проєктувати, що обов'язково містить такі складові: рефлексія – «здібність усвідомлювати свої особливості..., будувати свою поведінку з урахуванням можливих реакцій інших» [3, с. 367], визначення слабких та сильних сторін своїх емоційних проявів, саморегуляція та самоконтроль над собою, адаптація до змінних ситуацій, емпатія як прояв уміння зрозуміти емоції інших задля зняття можливих конфліктних ситуацій у навчанні та практичній діяльності.

Знання визначених структурних складових емоційного інтелекту ще не вирішує проблеми його наявності у підлітків та можливості прояву у складних життєвих та навчальних ситуаціях. Необхідні створені педагогічні умови їх набуття, формування в процесі навчання, опанування шедеврів музичного мистецтва. Це можливо здійснити на заняттях мистецтва, у процесі вивчення прикладів музичної творчості, а саме, класичних творів.

Ми пропонуємо формування емоційного інтелекту підлітків здійснювати засобами музичного мистецтва завдяки застосуванню таких педагогічних умов: сприяння практичній рефлексії позитивного емоційного впливу шедеврів музичної класики під час вивчення кращих її зразків, створення ситуацій потреби обговорення підлітками музичних шедеврів із вираженням власних емоційних проявів у процесі комунікації на «музичній моделі», спонукання підлітків до уявного перенесення прикладів емоційних художньо-естетичних проявів музично-сценічних героїв (щире кохання, дружба, вдячність, ін.) на ситуації власного життя задля уміння сфокусуватись на необхідних реальних емоціях, що складатимуть цілісний зміст емоційного інтелекту підлітків. Здійснення на практиці визначеної мети ми пропонуємо у визначених педагогічних умовах за допомогою низки відповідних музичних творів.

Тож, були застосовані такі приклади *вокально-сценічних творів*:

1. Вольфганг Амадей Моцарт – Опера «Милосердя Тіта» (La Clemenza di Tito). В цьому творі образом героя є Імператор Тіт. Твір є еталоном

розкриття теми прощення та честі. Тіт виявляє неймовірну щедрість душі, вибачаючи друзів, які вчинили проти нього змову. Цей приклад є ідеальним для обговорення підлітками щодо усвідомлення різниці між слабкістю та справжнім милосердям, що є проявах одного з компонентів емоційного інтелекту. URL: https://youtu.be/rSPbc_UQaQE?si=mnPmqww4eOjqwO8y

2. Людвіг ван Бетховен – Опера «Фіделіо» (Арія Леонори). Художній образ Леонори у творі розкривається темою вірності, безстрашності та самопожертви. Леонора ризикує життям, щоб врятувати несправедливо ув'язненого чоловіка. Це приклад ми пропонуємо задля формування такого компонента емоційного інтелекту як активного добра, яке вимагає мужності. URL: <https://youtu.be/djKnY8RBRrQ?si=i5CaxK6ThlOUWgSv>

У процесі накопичення емоційних вражень від прослуховування та перегляду цих музично-сценічних творів були створені педагогічні умови для конкретизованого набуття підлітками указаних структурних складових емоційного інтелекту через естетичні переживання, визначення його подальшого позитивного впливу на реальні життєві почуття підлітків (співчуття, людяність, чесність, ін.).

Ускладненим завданням задля формування складових емоційного інтелекту стали запропоновані симфонічні та інструментальні твори. В їх музично-драматичному змісті немає вербальної конкретики досліджуваних складових емоційного інтелекту. Натомість за допомогою прослуховування таких творів (ми надаємо лише приклад, їх кількість може бути збільшена) підлітки отримують можливість розібратись у своїх чуттєво-емоційних проявах, слабких та сильних складових власного емоційного інтелекту. Прикладом *симфонічних* та *інструментальних творів* обрані такі:

1. Музика Арво Пярт – «Tabula Rasa» (для двох скрипок, підготовленого фортепіанота струнного оркестру). Це музика відноситься до стилю «сакральний мінімалізм». Вона позбавлена звичної динаміки, дуже чиста і медитативна. Надається завдання підліткам прислухатись і усвідомити, що вони відчувають у цій тиші? Чи виникає тривога чи, навпаки, спокій від «чистого аркуша» (що і означає назва твору). URL: https://youtu.be/SMN9h85DrFM?si=_5pi0s8tGzqlEBMH

2. Музика Гія Канчелі – Симфонія №4 «Пам'яті Мікеланджело». Грузинський композитор створив музику, що побудована на різких контрастах – від ледь чутного музично-звукового «шепотіння» до приголомшливих динамічних вибухів звучання оркестру. Надається завдання підліткам: відстежити свою реакцію на раптові перепади настрою, музичні виражальні зміни. URL: <https://youtu.be/tiXmExmCSSQ?si=G5-O-QDk40tCPIDr>

Виконання таких завдань допомагає зрозуміти кожному підлітку власну емоційну лабільність (рухливість) та те, як вони здатні реагувати на непередбачувані звукові «удари»; допомагає формувати у підлітків навички рефлексії, самопізнання стосовно власних музично-емоційних проявів, рівня проявленого емоційного інтелекту, спроб набуття знань шедеврів музично-інструментальної класики, власних позитивних та негативних реакцій (наявних чи відсутніх вподобань) на зміст музичних образів, їх музично-драматургічного рішення та ін.

Представлені деякі педагогічні умови (сприяння практичній рефлексії позитивного емоційного впливу шедеврів музичної класики під час вивчення кращих її зразків, створення ситуацій потреби обговорення підлітками музичних шедеврів із вираженням власних чуттєво-емоційних проявів у процесі комунікації на «музичній моделі» та спонукання підлітків до уявного перенесення прикладів позитивних емоційних художньо-естетичних проявів музично-сценічних героїв на ситуації власного життя). Передбачено розкрити можливість формування деяких елементів емоційного інтелекту підлітків засобами музичного мистецтва.

Висновок. Розкрито зміст деяких структурних складових емоційного інтелекту підлітків, який забезпечується в процесі навчання музики, опанування її шедеврами. Пропонуються педагогічні умови на уроках музичного мистецтва, що сприяють ефективному формуванню емоційного інтелекту підлітків, серед яких ми вбачаємо мають ефективний вплив таких з них: сприяння практичній рефлексії позитивного емоційного впливу шедеврів музичної класики під час вивчення кращих її зразків, створення ситуацій потреби обговорення підлітками музичних шедеврів із вираженням власних чуттєво-емоційних проявів у процесі комунікації на «музичній моделі» та спонукання підлітків до уявного перенесення прикладів позитивних емоційних художньо-естетичних проявів музично-сценічних героїв на ситуації власного життя задля уміння сфокусуватись на необхідних омріяних емоціях, що складатимуть цілісний зміст емоційного інтелекту підлітків.

Список використаних джерел:

1. Довгань П., Побережна Г. Роль образного мислення у фаховій підготовці майбутніх вчителів музики. *Проблеми сучасної мистецької освіти: матеріали звітно-наук. конф. студ. Інституту мистецтв НПУ імені М.П. Драгоманова*. Київ: НПУ ім М.П. Драгоманова, 2015. С. 43–47.
2. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

3. Науменко С.І. Психологія музичної діяльності. Чернівці: ПП Видавничий дім. «Родовід», 2015. 408 с.
4. Полатайко О.М. Методи формування художньо-образного мислення майбутнього вчителя музики у процесі інтерпретації творів мистецтва. *Теоретичні та практичні питання культурології*: зб. наук стат. Мелітополь: «Сана», 2009. Вип. XXVI. Ч. II. С. 57–63.